

Жвания Л.

Истина как философская категория в творческом наследии Тараса Шевченко и Леси Украинки

В данной статье рассмотрены особенности трактовки категориального понятия "истина" в творчестве Тараса Шевченко и Леси Украинки. Проанализировано ряд общих и отличительных черт художественного осмысления категории истины каждым из художников слова.

Ключевые слова: истина, высшее Благо, свобода духа, пророчество.

Zhvaniya L.

Truth as Philosophical Concept in Art Legacy of Taras Shevchenko and Lesya Ukrayinka

This article shows the specifics of the interpretation of the concept "truth" in the works of Taras Shevchenko and Lesya Ukrayinka. The author analyses a number of common and distinctive features of the understanding of the above-cited concept by each of the two artists.

Key words: truth, supreme weal, freedom of spirit, prophecy.

УДК 821.161.2.091

*О. Кисла, асист.,
Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка*

ТВОРЧА СПАДЩИНА Т. ШЕВЧЕНКА В ЛІТЕРАТУРНО-КРИТИЧНІЙ РЕЦЕПЦІЇ М. КОСТОМАРОВА

У статті показано особливості інтерпретації творчості Т. Шевченка М. Костомаровим.

Ключові слова: "горизонт очікування", рецензент, реципієнт.

Із творами Т. Шевченка М. Костомаров познайомився зразу ж після виходу "Кобзаря" в 1840 р. Відтоді М. Костомаров пильно стежить за еволюцією поета; готуючи разом із О. Білецьким альманах "Молодик", він помістив там поряд із творами Г. Квітки-Основ'яненка, Я. Щоголева, М. Петренка, О. Чужбинського, А. Метлинського і поезії Т. Шевченка "Думка" ("Тяжко-важко в світі жити..."), "Н. Маркевичу", "Утоплена".

Твори Т. Шевченка М. Костомаров пов'язував з постійною надією українського народу визволитися з-під колоніального ярма. На творчість Т. Шевченка орієнтував М. Костомаров нових письменників. Він не лише відчував різницю у творах Т. Шевченка і Г. Квітки-Основ'яненка чи Марка Вовчка, а й побачив, що "життєдайною ідеєю", своєю витонченою художністю слова поет сягнув через віки і епохи й "не перестане бути великим і славним, бо не старіють такі великі народні співці ніколи" [4, 6]. Через усі статті

М. Костомаров проводить думку, що Т. Шевченко виразник народних устремлінь, захисник скривдженого поспільства, поет, який злився з народом і духом і кров'ю.

Уже в першій статті М. Костомаров надавав великого значення мові творів: вона повинна бути близька і зрозуміла народу – не стільки зовнішніми атрибутами, словами, зворотами, скільки складом думок. Він не визнавав тих творів, автори яких поспішили "занести в дорожню книжку схоплені у візника фрази і скласти за ними систему народних понять; записати зі слів панських покоївок пісні, які вони чули в дитинстві на селі, і за цими піснями виносити присуд про суть народного поетичного генія" [5, 408].

У рецензії на "Кобзар" (1860) М. Костомаров далі розвинув свою думку і поставив твори Т. Шевченка в контекст європейських літератур. Великі письменники брали і беруть зі скарбниці народної мови як бездонного джерела поетичні засоби. Т. Шевченко не брав, він сам був переповнений народними перлами, він злився з народом, піднявши його мову на вищий щабель. Тому твори Т. Шевченка, як і народна пісня, – не просто поезія, а саме життя, з його різнобарвністю, з його поєднанням і горя, і радощів. Як народна пісня, так і поезія Т. Шевченка – "живе тремтіння його серця, вона – ненависть і безмежна любов, гаряча віра в майбутнє " [2, 408]. "Поезія Шевченка, – пише М. Костомаров, – поезія цілого народу, але не тільки та, яку сам народ уже проспівав у своїх безіменних творіннях, що називаються піснями і думами... Це була та поезія, яку народ справді заспівав устами свого обранця..." [7, 244].

Письменник не байдужий спостерігач, не літописець. Його твір не дзеркало, в якому відбуваються події життя. Тільки той митець створює справжній твір мистецтва, який не копіює дійсність, а творить правду життя через народні образи, народну мову, виражає народні ідеали, почуття.

Порівнюючи творчість Г. Квітки-Основ'яненка і Т. Шевченка, М. Костомаров приходять до такого висновку: "До Шевченка література обмежувалась зображенням народного побуту в формі повістей та оповідань, частково в формі драми або віршів у народному тоні. Сам Г. Квітка, з його умінням відтворення народного життя, не йшов далі простого відображення. Виражені ним почуття і погляди народу обмежуються тим, наскільки можна було талановитому спостерігачеві підмітити в зовнішньому виявленні народу і тільки. Народ у Г. Квітки не сміє піднятися вище звичайних умов, а якщо він інколи й заговорює про свій біль, то дуже несміливо, і не наважується думати про щось краще. Народність Г. Квітки, як і взагалі тодішніх народозображувачів, – це дзеркало – в ньому, з більшою або меншою точністю і повнотою, відіб'ється те, що є в даний момент" [7, 244].

Отже, твори великої літератури – це не холодне, байдуже відображення дійсності. На його думку, народність полягає не тільки у правдивому відтворенні окремих сторін дійсності, хоч життєва правда і є необхідною умовою, але й не є першочерговою вартістю твору. Г. Квітка, за словами М. Костомарова, тільки правдиво подає зовнішній бік життя народу, тоді як "Шевченко в своїх поетичних творах виводить на світло те, що лежало глибоко на дні душі народу, не наважуючись, під тягарем зовнішніх умов, показатись" [3, 243]. Найтяжчим тягарем на душі народу лежало кріпацтво, рабство, колоніальний гніт, національне поневолення. Заповітну мрію звільнення від рабства, від ярма колонізатора, поневолювача несли в собі твори Т. Шевченка. Вони піднімали дух народу. В позацензурному пражському виданні творів Т. Шевченка М. Костомаров чітко визначив їхню провідну спрямованість: "Гаряче любив він малоросійську народність, але більше всього співчував долі простого народу, і улюбленою думкою його була воля цього народу від поміщицького гніту" [7, 244]. Тож "поміщицького", а не "колоніального". Про це він говорив у рецензії на твори Марка Вовчка, про це говорив й у статті, де цитував у вільному перекладі поему "Кавказ".

М. Костомаров вважав, що всебічно показати народне життя в художньому творі можна тільки спираючись на точку зору народу. Народними творами є ті, в яких прогресивні ідеї епохи зливаються з народним бажанням. Герої Т. Шевченка не пасивні особи, а люди, які не миряться з рабством, протестують, кличуть до свободи, до нового життя. "Шевченко, – писав М. Костомаров, – не лише малоросійський прстонародний поет, а взагалі поет простого народу, людської громади, задавленої з давніх-давен умовами суспільного життя, і разом з тим, яка відчуває потребу інших умов і вже починає до них прагнути, хоча ще і не бачить правильного виходу, а тому нерідко впадає у відчай, сумний навіть тоді, коли їй у душу заглядає сподівання далекого майбутнього" [7, 244].

Певно, тільки маскуючи власну думку про свободолюбиві мотиви поезій Т. Шевченка, довелося М. Костомарову так "кручено" будувати речення. Але все стає зрозумілим, коли вчений підтверджує сказане словами поета, взятими з поеми "Кавказ": "“Мы веруем твоему слову, о Господи!” – восклицает в одном из стихотворений малорусский певец: “восстанет правда, восстанет свобода, и Тебе Единому поклонятся все народы вовеки, но пока еще текут реки, кровавые реки!”” Аби було зрозуміліше, яку думку Т. Шевченка М. Костомаров хотів донести до читача, процитуємо уривок трох ширше:

Не нам на прю з Тобою стати!
Не нам діла Твої судить!

*Нам тільки плакати, плакати, плакати
І хліб насущний замісити
Кровавим потом і сльозами.
Кати знущуються над нами,
А правда наша п'яна спить.*

*Коли вона прокинеться?
Коли одпочити
Ляжеш, Боже, утомлений?
І нам даси жити!
Ми віруєм Твоїй силі
І духу живому.
Встане правда! встане воля!
І Тобі одному
Помоляться всі язики
Вовіки і віки.
А поки що течуть ріки,
Кроваві ріки!*

Гадаємо, аж ніяк не можна запідозрити, що М. Костомаров не збагнув справжньої сили цієї поеми. Далі він пише: "Не дивно, що, живучи і діючи в період найсуворішого збереження існуючого порядку, малоросійський поет, який наслідився відкрити завісу схованки народних почуттів і бажань й показати іншим те, що гноблення і страх привчили кожного тамувати і боязко приглушувати в собі, засуджений був долею на важкі страждання, відгомін яких різко відгукувався в його творах" [7, 244].

Отже, незважаючи на жорстокі умови, Т. Шевченко відкривав очі народові, кликав до нового життя. Доля народу, його прагнення звільнитися не лише від кріпосного рабства, а й від колоніальної залежності були провідними мотивами, що їх недвозначно стверджує М. Костомаров, упродовж усього страдницького життя поета.

Тільки той твір є народним, який дійсно проіннятий народним духом, правдою життя. "Розуміння духовного народного життя, – пише М. Костомаров, – як в минулому, так і в теперішній час мусить стати найважливішим предметом, першою необхідністю" [7, 244]. Було б несправедливо думати, що М. Костомаров не ставив перед письменником вимоги щодо глибокого ідейного звучання твору: "Не досить, щоб весь твір був проіннятий ідеєю: потрібно, щоб ця ідея була плодотворною, щоб читання твору залишало в душі читача вплив на його розумове і практичне життя" [7, 244]. Не холодна ідея, виражена мертвими, байдужими образами, може торкнутися потаємних закутків серця людини, а жива, смілива, передова ідея свого часу, зігріта серцем поета. Твори Т. Шевченка, на думку М. Костомарова, нікого не лишають байдужими, вони знаходять відгук у серцях читачів.

Навіть звертаючись до минулого, письменник не повинен забувати сучасне, його повинні хвилювати ті проблеми, які вирішує суспільство на даному етапі. І тут зразком для М. Костомарова є творчість Тараса Шевченка. На нього він орієнтував подальший розвиток української літератури. Вона завжди повинна бути глибоко народною і за формою, і за змістом, і за своїм ідейним спрямуванням.

На думку М. Костомарова, визначаючи народність творчості письменника, не слід ототожнювати твори митця з фольклором, бачити основне джерело в єдності їх з піснею або говорити, що він народний поет, бо злився з народом, правильно зрозумів і відобразив дух народу, його думи, прагнення, інтереси. Народний поет, у розумінні М. Костомарова, тільки той, який, запаливши свою поезію вогнем Прометея, став вище мас, змусив повести їх за собою: "Такий поет, як Шевченко, – пише він, – є не тільки живописець народного побуту, не тільки оспівувач народного почуття, народних діянь – він народний вождь, збудник до нового життя, пророк" [7, 244]. Таке розуміння народності ми знаходили лише у працях І. Франка, який у своїй статті "Словце критика" (1876) писав, що народний поет – той, "котрий стає на чолі народу, яко його предводитель, яко ехо мислей, стремління і бажань". Це значний крок уперед в розумінні народності творчості митця. Не кожному, хто правдиво відображав життя, порушував важливі проблеми, зливався своїм місцетвом з народною творчістю, вдавалося ставати обранцем народу, повести його за собою. Народ обрав своїм провідником Тараса Шевченка як свою совість і своє сумління. Він врятував народ від занепаду, він створив цілу епоху в українській літературі. Саме так сприймав Т. Шевченка і М. Костомаров.

Отже, основними принципами народності творів Т. Шевченка він вважав: нерозривний зв'язок його поезій з усною народною творчістю України; нерозривний зв'язок поета з поспільством; твори Т. Шевченка відображали думи і прагнення цього поспільства, його характер; вони виражали провідні ідеї епохи; його поезія кликала народ до нового життя, до національного і соціального звільнення; Т. Шевченко став виразником народних дум, провідником народу, пророком, провісником нового життя.

Проблема народності М. Костомарова тісно пов'язується з поняттям національного і загальнолюдського. Саме ці проблеми вирішує критик, аналізуючи творчість Т. Шевченка. М. Костомаров підкреслював, що поет у період кріпосного рабства, царської реакції виступив захисником не лише скривдженої, обідраної російським царем України, а й оборонцем усього пригнобленого, уярмленого люду. Тому твори Т. Шевченка близькі і зрозумілі всім пригнобленим народам, поезія Т. Шевченка має загальнолюдське значення. Цю думку висловив М. Костомаров і в рецензії на "Кобзар" 1860 р., і в

листі до О. Герцена, в якому писав, що Шевченкові "прекрасні вірші знають напам'ять не тільки майже всі читачі малороси, але і багато хто з великоросів і слов'ян" [3, 61].

Уся промова М. Костомарова над труною Т. Шевченка пройнята думкою, що людство втратило великого поета, захисника поспільства, бо "Т. Шевченко не був тільки поетом для України". М. Костомаров один із перших широко порушив питання про загальнолюдський зміст творів поета України, про його світове значення. Т. Шевченко дійсно своєю поезією запаливав думки і поривання не тільки українського народу, а кожного, хто торкався і торкається племенистих творів митця. Його поезія набула всесвітнього значення, тому що в ній виражені почуття і прагнення всього людства, тому що він поборник волі, тому що він непримиримий до будь-якого рабства та гніту. Але поет невіддільний від своєї батьківщини, від народу, який породив його. Твори Т. Шевченка "глибоко малоросійські, – заявляє М. Костомаров, – але в той же час їх значення ніяк не місцеве: вони постійно несуть в собі інтереси загальнолюдські" [7, 244]. М. Костомаров піднявся до розуміння всесвітнього значення творчості Т. Шевченка, який був глибоко національний і який, спираючись на свій ґрунт, сягнув за межі України і сміливо пішов на всі континенти, у всі віки і всі епохи.

Це сприймається тепер як аксіома для всіх, на той час це було сміливе твердження в устах М. Костомарова. "Партія новейших українофілов в понятном удивлении к таланту своего земляка, увлекаясь в талантах своих до того, что ставит Шевченко на ряду с Пушкиным, Гоголем и даже с величайшими гениями общеевропейскими" [11, 855].

М. Костомаров давав відсіч шовіністам, які не тільки принижували значення творчості Т. Шевченка, а й не визнавали мови українського народу; для них не існувало ніколи цього народу з його історією, з його віковичною боротьбою проти соціального і національного гноблення. Багато кому видавалися дивними паралелі, які проводив М. Костомаров між О. Пушкіним, А. Міцкевичем, В. Шекспіром і Т. Шевченком, який уже тоді прагнув сказати про всесвітнє значення творчості поета, якого "щирая слава надто велика".

І якщо М. Драгоманов у свій час відмовився від цієї тези, вважаючи, що Т. Шевченко насправді вже застарів і майже не потрібний у нову епоху – для української літератури, є інші орієнтири, то, як бачимо, М. Костомаров ніколи "не списував" його в архів, а майбутнє нашої літератури бачив у продовженні традицій, які заклали і Т. Шевченко, і І. Котляревський, і Г. Квітка, і Марко Вовчок. Він навіть допускав, що коли пройдуть несподівані катаклізми та перетворення, які "знесуть із лица землі малоросійську народність, історія звернеться до Шевченка, коли

заговорить не лише про згаслу малоросійську народність, але й взагалі про минулі долі руського народу" [7, 244]. Отже, що б не трапилося на цій землі, Т. Шевченко буде вічним, допоки житиме людина, існуватиме цивілізація. Доречно нагадати слова О. Пушкіна: *"Нет, весь я не умру – душа в заветном мире / Мой прах переживет и тленья убежит – / И славен буду я, доколь в подлунном мире / Жив будет хоть один пиит"*.

"Жив будет хоть один пиит"! М. Костомаров пророкує Т. Шевченкові іншу славу, інше майбуття на планеті Земля: "Якщо коли-небудь нащадки довго страдаючого, приниженого, навмисно утримуваного в неуцтві мужика, будуть користуватися повною людською свободою і плодами людського розвитку, долі, прожиті їхніми прабатьками, не згаснуть в їхніх спогадах, а разом з тим вони з повагою будуть згадувати і про Шевченка, співця страждань їхніх предків, які шукали для них свободи – сімейної, суспільної, духовної, разом з ними і за них терпівших душею і тілом, думкою і справами" [7, 245].

Тривалий час панували безпідставні звинувачення М. Костомарова в тому, що він приховував і замовчував російську спадщину українського поета, зокрема ніби з його вини російські повісті тільки через двадцять літ після смерті поета побачили світ. Придбав їх критик після оголошення М. Лазаревським у журналі "Основа" за березень 1861 р. Там говорилось, що "продаються (досить слабкі) твори поета, писані великоруською мовою, прозою... але без права видання, яке лишається за спадкоємцями".

Відомо, наприклад, що в М. Костомарова було бажання надрукувати все, що належало перу митця. Він єдиний узявся за видання повного "Кобзаря" зразу після смерті Т. Шевченка. І в редактованому ним "Кобзарі" 1867 р. пише: "Нам, шануючи Тарасове ім'я і пам'ять, хотілось, щоб кожна йота з його писання, наскільки було можливо, стала відомою без жодної одміни; бо хто ж одважиться Шевченка одміняти" [6, 297]. Не смів цього зробити М. Костомаров і прагнув зберегти і донести до народу "кожну йоту з його писання". Але чи можна було насправді в ті часи, за тих умов надрукувати всю спадщину Т. Шевченка? Не беруть до уваги і саме оголошення, в якому сказано, що твори продаються без права видруку, яке залишається за спадкоємцями? А ці спадкоємці не берегли спадщину поета: роздавали, ділили, роздавали, приховували і губили рукописи творів Т. Шевченка. Чи не чекала така доля й на повісті Т. Шевченка, якби вони не потрапили до М. Костомарова?!

З часом, коли репресії щодо українського слова послабшали, коли не такою прискіпливою стає царська цензура, кріпацтво відійшло в минуле, тоді стало можливим заговорити і про російські повісті Т. Шевченка. І М. Костомаров був перший... Хоча дослідники, сходяться на думці, ніби М. Костомаров навмисне приховував ці

твори, роблять різні висновки. М. Шагінян, наприклад, пише, що після оголошення в журналі "Основа" повісті пропали, "пока их вдруг не обнаружили в архиве Костомарова" [7, 70]. Хто і коли "обнаружил" авторка не уточнює. Л. Хінкулов у своїй праці про Т. Шевченка запевняє, що М. Костомаров почав друкувати повісті "только по настоянию редактора "Русской старины" М. Семевского" [13, 505]. Дивно, чому тоді жодна повість не була в його журналі надрукована, а лише стаття М. Костомарова про ці повісті? І. Пільгук пише: "Тільки тоді, коли вже не можна було приховувати від народу прозову спадщину Шевченка, коли про неї заговорив пристрасними словами І. Франко, Костомаров змушений був почати поволі публікувати повісті" [10, 119]. Кожен з цих дослідників заявляє категорично, проте це швидше рипущення, що розходяться з правдою. Стаття І. Франка про Т. Шевченка (про Т. Шевченка, а не російські повісті) написана в жовтні 1881 р., а стаття "Темне царство" надрукована лише в 1882 р. Тоді як перша публікація російських повістей М. Костомарова, зокрема повісті "Несчастный", припадає на квітень 1881 р. А сама стаття про російські твори поета надрукована М. Костомаровим ще в березні 1880 р. у журналі "Русская старина", а написана 9 грудня 1879-го.

В архівах О. Шубинського зберігся лист М. Костомарова від 14 квітня 1880 р. про домовленість із редактором "Исторического вестника" надрукувати повісті Т. Шевченка. "Приезжавший от вашего имени за статьею, – пише М. Костомаров, – и получивший ее от меня, сообщил мне, что Вы берете "Несчастного" Шевченко. Я предоставляю Вам назначить полистную цену" [14, 71]. А через три дні повідомляє, що він задоволений ціною ("Вы назначили очень щедро") і обіцяє, якщо дійсно буде повість надрукована, "то немедленно составлю желаемое Вам вступление". Повість була опублікована 1881 р. із передмовою М. Костомарова. Є дані, що М. Костомаров хотів продовжити публікувати на сторінках цього журналу й інші повісті. Так, у листі до редактора журналу від 22 липня 1880 р. він пише: "О повестях Шевченко... по возвращению в Петербург. Во всяком случае будет Вам по желанию еще одна из его повестей" [10, 72]. Як бачимо, ініціатива розпочати друкування повістей іде від самого М. Костомарова.

Не зразу прозова спадщина великого поета знайшла своє місце в загальному літературному процесі. По-різному поставилися до цих повістей деякі критики і видавці ще за життя поета. Наприклад, С. Ансаків не радив поетові друкувати російські повісті, запевняючи, що вони слабкі і кволі з художнього боку. П. Куліш, виходячи з інших міркувань, писав у листі до Т. Шевченка: "Не хапайся, братику, друкувати московських повістей. Ні грошей, ні слави за них не здобудеш" [10, 77]. Своє негативне ставлення до прози Т. Шевченка висловив на засіданні товариства Нестора-літописця 15 березня

1881 р. О. Котляревський, один із близьких знайомих М. Костомарова: "Які бідні, безбарвні творіння. Яка сумна картина зусиль генія, який на час відхилився з прямої дороги і забув свою місію" [9, 353].

Не такими бачив ці повісті М. Костомаров, не такої думки він був і про художньо-естетичні вартості та їхню ідейну спрямованість. Ще в 1880 р. М. Костомаров перший і, по суті, єдиний тоді високо оцінив російські повісті Т. Шевченка. Крім того, М. Костомаров зупиняє свій погляд не лише на художніх цінностях і вадах повістей, а й підкреслює їхню реалістичність у відображенні дійсності, їхнє соціальне звучання: продажність суду, самоуправство поміщиків, тяжка доля бідних, їхня беззахисність, нікчемність виховання молоді – ось, на його думку, те, що відобразив письменник у своїх повістях. Реалістичне відтворення життя – це одна з найбільших вартостей творів Т. Шевченка.

Проте М. Костомарову здається, що в "Повести о безродном Петрусе" автор "наклав невтримно занадто багату густих черезчур фарб, що шкодять силі враження, яке воно робить на читача, і суворій історичній правді" [12, 610]. Перевірити достовірність цих зауважень без повісті неможливо, але зі слів М. Костомарова виходить, що він висловив власну думку про роль козацької старшини в минулому житті українського народу, яка зраджувала його інтереси і переходила на бік російського самодержавства. Повість Т. Шевченка, пише М. Костомаров, "переносить читача в ту епоху, коли козацька старшина, наділена російськими чинами, і яка отримала разом з ними дворянське звання, чинила страшне самоуправство, користуючись крайньою продажністю і легководухістю суддів" [12, 609]. Саме ця спрямованість повісті комусь пізніше не сподобалась, і чи не з цих причин вона "загубилася" в редакції "Киевской старины"?

Найкращим і найдовершенішим твором прозової спадщини поета М. Костомаров вважає повість "Несчастный", з якої і розпочав видрук невідомих творів Т. Шевченка. Про неї він пише: "Художня витриманість характерів, зворушливі, глибоко потрясаючі душу читача сцени, надзвичайно захоплюючий виклад – все це дало б цій повісті почесне місце між кращими творами наших белетристів, якби вона була надрукована" [12, 609].

М. Костомаров зупиняється майже на всіх повістях, відзначає їхні позитивні якості й окремі вади. Думаємо, немає підстав стверджувати, що М. Костомаров недооцінював художність цих творів. Повість "Несчастный", приміром, він зараховує до кращих зразків тогочасної російської прози, де розкриваються перед читачем картини морального виродження дворянства. Не слід вважати "одностороннім" (читай – негативним) ставлення М. Костомарова до повістей Т. Шевченка тільки на основі ось цих слів, які беруть до свого арсеналу дослідники: "Редакція російських творів Шевченка в тому вигляді, як вони залишені, сильно програє через недбалість.

Трапляються то недомовки, то зайві повторення, то явні анахронізми, взагалі такі помилки, які, безперечно, були б самим автором виправлені, якби він готував ці твори уже до видання". М. Костомаров вказав на дрібні, незначні вади прозових творів, які були б усунені, коли б автор мав можливість їх друкувати. Та варто прочитати з цього приводу листи самого Т. Шевченка до С. Аксакова, Б. Залеського, М. Щепкіна і до М. Лазаревського, щоб побачити, що сам Т. Шевченко відчував ці недоліки, намагався виправити. А те, що сказав М. Костомаров про недоліки повістей, не перекреслює, не знецінює цієї спадщини поета. Адже і в передмові до повісті "Несчастный" М. Костомаров писав: "Ці необроблені і недороблені проби не позбавлені вартостей, які викривають той же високий талант автора, відомий нам із його малоросійських віршів". Доречно буде нагадати з приводу цього слова О. Білецького, який писав: "Ми не будемо доводити, що вони (повісті) в усьому дорівнюють "Кобзареві", що вони є в російській літературі таким самим значним фактом, як наприклад, твори Герцена. Але ми цінуємо їх не тільки за те, що знаємо, хто їх написав, але й за те, що в них сказано, і як це сказано" [1, 234].

Діяльну участь брав М. Костомаров у популяризації і виданні творів Т. Шевченка. Збирав ще не надруковані твори поета, очолював редагування "Кобзаря" 1867 р., що побачив світ за його активної участі й до якого ввійшло понад 70 нових творів. Але не все можна було надрукувати з цензурних причин. Брав активну участь у празькому виданні творів Т. Шевченка, де з'явилося близько 20 недрукованих поезій, зокрема "Царі", "Осія. Глава XIV" та інші. Тут же вміщено і спогади М. Костомарова про Т. Шевченка.

Слід відзначити, що М. Костомаров розумів соціальну загостреність поезій Т. Шевченка, її спрямованість на викриття самодержавства, його національного гноблення. Цінував у творчості поета те, що найбільше він співчував долі простого народу, і улюбленим помислом його була свобода цього народу.

М. Костомаров високо підносив усесвітньо-історичне значення геніальної постаті Т. Шевченка, який виступив від імені свого народу на захист всіх пригноблених народів і народностей. Справедливо зазначає Є. Шабліовський: "Твори Шевченка він (М. Костомаров. – О. К.) вважав найбільшим зразком громадянської мужності і світової поезії" [15, 137].

М. Костомаров усю творчість митця оцінює як політичну і громадську. Він відчував щирість, невимушеність, глибоку образність, задушевність і правдивість Шевченкової музи, про яку сам поет міг сказати без крихти сумніву:

*Ми не лукавили з тобою,
Ми просто йшли; у нас нема
Зерна неправди за собою.*

Це сказав і Микола Костомаров: "Поезія Шевченка завжди залишалася чистою, благородною, любила народ, горювала з ним його страждання і ніколи не грішила неправдою і аморальністю" [6, 261]. Ось та висока оцінка, яку дає М. Костомаров в останні дні свого життя, як підсумок усього, що було сказано про Т. Шевченка, ось та найвища і найблагородніша роль поета.

Микола Костомаров і Тарас Шевченко – це два велетні невмирущого національного духу українського народу, два його стражі, два його провідники. Вони такі різні і такі єдині. Однодумці, побратими.

1. Білецький О. І. Від давнини до сучасності. – К., 1960. – Т. 2. – 503 с.
2. Кодацька Л. Ф. Художня проза Т. Г. Шевченка. – К., 1972.
3. Колокол. – газета – 1860. – Л. 61.
4. Костомаров М. Передмова. „Кобзарь” Тараса Шевченка. – СПб., 1867.
5. Костомаров М. Твори: У 2т. – К., 1967. – Т. 2.
6. Костомаров М. Автобіографія. – „За друга”. – 1922.
7. Науково–публіцистичні і полемічні писання Костомарова. – 1928.
8. Пам'яті Шевченка. – К., 1939 – 297 с.
9. Петров Н.И. Очерки истории украинской литературы. – Е., 1884. – 532 с.
10. Пільваук І. Традиції Т. Г. Шевченка в українській літературі. – К., 1963. – 300 с.
11. Русский вестник. – 1882. – Т. 157. – Кн 2. – 949 с.
12. Русская старина. – 1881. – Т. 3. – 610 с.
13. Хинкулов Л. Тарас Шевченко. – М., 1959. – 541 с.
14. ЦДАЛІ, ф. 77, ШУБІНСКИЙ, оп. 1, 16, арк. 71.
15. Шаблійовський Є. С. Микола Костомаров: Україна // Жовтень. – 1967. - №4.

Надійшла до редколегії 08.04.13

Кысла О.

Творческое наследие Т. Шевченко в литературно-критической интерпретации Н. Костомарова

В статье показано особенность интерпретации творчества Т. Шевченко Н. Костомаровым.

Ключевые слова: "горизонт ожидания", рецензент, реципиент.

Kysla O.

Art Legacy of T. Shevchenko in Literary and Critical Interpretation of M. Kostomarov

The article shows the special features of the interpretation of T. Shevchenko's writings by M. Kostomarov.

Key words: "horizon of expectation", review, recipient.